

Karlsö – ett örnparadis under Corona

Skrämda grisslor fick ut färre ungar

Sillgrisslorna på Stora Karlsö har ökat stadigt under de senaste decennierna. När vi för några år sedan samlade in gamla turistfoton över fågelberget i Stornasar kunde vi påvisa att sillgrisslorna är fler idag än under någon gång under 1900-talet. Resultatet bottnar både i en lyckad lokal förvaltning – förbud mot jakt och äggplockning – men även en lyckad nationell och internationell miljöpolitik med minskade bifångster i yrkesfiske, minskade oljeutsläpp och minskade halter av PCB och DDT i naturen. Studien möjliggjordes genom alla de besökare som någon gång besökt Stora Karlsö och knäppt en bild på fågelberget. Men vid det tillfället hade vi ingen aning om att turisterna också var en del av sillgrisslornas framgångssaga.

Vi inom projektet *Havsfåglar i Östersjön* har nu varit på Stora Karlsö sedan 1997 – i 24 år. Under alla dessa år har situationen varit förvånansvärt stabil – de vuxna sillgrisslorna överlever och återkommer år efter år, de flesta lyckas få ut ungar som också överlever, och antalet sillgrisslor ökar. Men 2020 var något förändrat. På grund av Corona gick inga turistbåtar under säsongen, det var bara vi forskare, tillsynsmannen och en vandrarhemsvärdinna på plats. Och vi såg oväntade effekter av detta på sillgrisslorna.

Nervösa sillgrisslor

Redan från säsongstarten märkte vi att grisslorna verkade nervösa – äggläggningen drog ut på tiden och många förlorade äggen under de första veckorna. Under 2019 satte

vi upp ett antal övervakningskameror i kolonin, och genom att noggrant studera filmerna upptäckte vi ett delvis nytt beteende: sillgrisslorna lämnar klippan i panik, ofta med konsekvensen att äggen trillar ut, för att senare ätas upp av hungriga kråkor eller gråtrutar. Vi jämförde årets och förra årets filmer och såg då att mängden sådana störningar ökade med 700 procent från 2019 till 2020.

Stornasar värst drabbat

Den uppenbara förklaringen till de ökade störningarna var, som tidigare rapporterats, den ökade mängden havsörnar på Stora Karlsö. De senaste åren har det varit ett antal örnar på ön i april, men de har droppat av successivt under säsongen och sällan obser-

verats skrämman sillgrisslorna i någon nämnvärd omfattning. I år såg vi det motsatta – ju längre tiden gick desto mer örnar var på plats, och med kraftiga störningar som följd. Örnarna höll till på östsidan av ön kring skarvkolonin i Hassli, men tog också dagliga turer till västsidan.

Vanligtvis såg vi ingen jakt. Men det räckte med att örnarna flög förbi på avstånd för att grisslorna skulle lämna hyllorna. Vid några tillfällen förekom också aktiv jakt, då örnar slog mot grisslor mot vattnet och i luften. Vi såg dock aldrig någon lyckas. Vi märkte också att örnarna snabbt försvinner när vi närmade oss – ett tydligt tecken på att mänsklig närvaro spelar roll.

Västerberget – där vi bedriver våra dagliga studier – var minst drabbat av örnarna under 2020. Situationen lugnade sig i slutet på maj och många av grisslorna la till slut ägg och fick fram ungar, kanske tack vare vår närvaro. I klipporna vid Stornasar fortsatte intensiva örnattacker under hela säsongen och vid vissa tillfällen i mitten av juni var hela fågelberget tömt på fåglar, något ingen av oss i havsfågelprojektet någonsin upplevt under våra 24 fältsäsonger. Och antalet örnar på ön fortsatte att öka under säsongen, med upp till 21 i en flock i juni, och 33 i slutet av juli!

Oviss säsong 2021

Örnarnas återkomst på Gotland är en stor naturvårdssuccé – arten var akut hotad i Sverige under 1960–1980-talen, främst på grund av miljögifter. När jag själv började fågel-skåda under min uppväxt i Östergarn på 1990-talet var havsörn fortfarande en raritet. I dagsläget häckar uppemot 50 par på Gotland. Utvecklingen har varit dramatisk. En liknande utveckling har skett både i Norge, i andra delar av Europa och i Nordamerika. Tyvärr har detta på många håll

också medfört starkt negativa konsekvenser för havsfågelkolonier. Längs den norska kusten har sillgrisslor minskat dramatiskt, i takt med örnarnas ökningar. Samma sak har skett på många platser i norra USA och Kanada.

Karlsöklubben bildades redan 1880, och ett av huvudskälen var att skydda Östersjöns sista kvarvarande sillgrisslor. Under de 140 år som gått har naturvårdsarbetet gradvis förfinats tack vare ökad kunskap och riktade satsningar. Samtidigt har turismen var en viktig del av verksamheten. Med nedstängningen på grund av Corona framgår det i ett plötsligt blyxtljus hur väl kalibrerad förvaltningen faktiskt har varit. Samtidigt som turister har fått njuta av Stora Karlsös mäktiga natur och lära sig mer om Östersjön och lokalt naturvårdsarbete har den mänskliga närvaron på ön varit en garant för sillgrisslornas fortsatta framgångssaga.

Ingen vet hur Corona-viruset kommer att utvecklas och om det blir någon turistsäsong 2021. Vi kan inte heller veta om turisterna återkomst på ön kommer att återställa den tidigare ordningen, eller om havsörnarna gradvis vänjer sig vid mänsklig närvaro och därmed utgör ett fortsatt hot mot sillgrisslorna. Naturen är komplex och oförutsägbart, och vi människor är en del av helheten och kommer att fortsätta påverka naturens förlopp. Det enda vi kan göra är att fortsätta samla in kunskap, belysa vår egen roll, och vara öppna för de komplicerade och värdeladdade frågor som utgör ett modernt naturvårdsarbete.

*Tack till: Aron Hejdström,
Juho Könönen, Olof Olsson, Per-Arvid Berglund, Lovisa Dück, Emma Engwall och Ludvig Palmheden som bidrog till datainsamlingen under denna speciella fältsäsong!*

*Jonas Hentati-Sundberg
Bitr. lektor, inst. för Akvatiska Resurser, SLU*